

РОЗДІЛ VIII. ОРГАНІЗАЦІЙНА ПСИХОЛОГІЯ; ЕКОНОМІЧНА ПСИХОЛОГІЯ

УДК 159.923.2

DOI <https://doi.org/10.26661/2310-4368/2020-1-24>

АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОСОБИСТІСНОЇ САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ ФАХІВЦІВ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ЗАЙНЯТОСТІ УКРАЇНИ

Дубяга Я. І.*аспірантка кафедри психології**Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України**вул. Нововокзальна, 17, Київ, Україна**orcid.org/0000-0001-8046-3811**yana_cz@i.ua*

Ключові слова: *особистісна самоактуалізація, фахівці державної служби зайнятості України, соціально-демографічні особливості, специфіка професійної діяльності.*

Постановка проблеми. Сьогодні посилює вимоги до особистості фахівця державної служби зайнятості України. На перший план виходить здібність самостійно знаходити розв'язання соціально й професійно значущих проблем в умовах швидкозмінної дійсності, постійно вчитися та самовдосконалюватися, бути суб'єктом свого особистісного й професійного розвитку. Дотепер не досить розробленими залишаються питання щодо особливостей самоактуалізації державних службовців взагалі й фахівців державної служби зайнятості України зокрема, тому дослідження особливостей особистісної самоактуалізації фахівців державної служби зайнятості України актуальне.

Метою статті є визначити рівень і дослідити особливості особистісної самоактуалізації фахівців державної служби зайнятості України.

Для реалізації поставленої мети використано методику «Самоактуалізаційний тест (САМОАЛ)» (в адаптації А.Ф. Лазукіна й Н.Ф. Каліної). Математична обробка даних здійснювалася за допомогою комп'ютерного пакета статистичних програм SPSS (версія 22). Для статистичної обробки й аналізу використовувались такі методи: описова статистика, дисперсійний і кореляційний аналіз.

Результати дослідження дали змогу зробити такі **висновки**. У процесі емпіричного дослідження виявлено середній рівень особистісної самоактуалізації в значній чисельності фахівців державної служби зайнятості України (84,0%). Встановлено, що особистісна самоактуалізація фахівців державної служби зайнятості України має свої особливості за статтю, віком, стажем роботи в державній службі зайнятості України й специфікою професійної діяльності. Виявлено, що фахівці, які надають послуги безробітним, мають найвищий рівень особистісної самоактуалізації за інших фахівців. Разом із тим існує проблема низького рівня розвитку окремих складових частин особистісної самоактуалізації, які важливі для ефективної роботи фахівців у сфері «людина – людина», а саме «Погляд на природу людини», «Творчість», «Автономність», «Спонтанність», «Аутосимпатія».

ANALYSIS OF PECULIARITIES OF PERSONAL SELF-ACTUALIZATION OF SPECIALISTS OF THE STATE EMPLOYMENT SERVICE OF UKRAINE

Dubyaga Ya. I.

*Postgraduate Student at the Department of Psychology
Ukrainian State Employment Service Training Institute
Novovokzalna str., 17, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0001-8046-3811
yana_cz@i.ua*

Key words: *personal self-actualization, specialists of the state employment service of Ukraine, socio-demographic features, specifics of professional activity.*

Formulation of the problem. The present time strengthens the requirements for the specialist's personality of the state employment service of Ukraine. At the forefront is the ability to independently find solutions to socially and professionally significant problems in a rapidly changing reality, to constantly learn and self-improvement, to be the subject of his / her personal and professional development. So far, the issues concerning the peculiarities of self-actualization of civil servants in general and specialists of the state employment service of Ukraine in particular remain insufficiently developed, therefore the study of peculiarities of personal self-actualization of specialists of the civil employment service of Ukraine is relevant.

The purpose of the article is to determine the level and explore the features of personal self-actualization of specialists of the state employment service of Ukraine.

To achieve this goal, the method "Self-actualization test (SAMOAL)" (adapted by A.F. Lazukin and N.F. Kalina) was used. Mathematical data processing was performed using a computer package of statistical programs SPSS (version 22). The following methods were used for statistical processing and analysis: descriptive statistics, variance and correlation analysis.

The results of the study allowed us to draw the following **conclusions**. In the process of empirical research revealed the average level of personal self-actualization in a significant number of specialists SESU (84.0%). It is established that the personal self-actualization of SESU specialists has its peculiarities in terms of gender, age, length of service in SESU and the specifics of professional activity. It was found that professionals who provide services to the unemployed have the highest level of personal self-actualization than other professionals. Along with this there is a problem of low level of development of certain components of personal self-actualization which are important for the effective work of specialists in the field of "man – man", namely "View of human nature", "Creativity", "Autonomy", "Spontaneity", "Autosympathy".

Постановка проблеми. Соціально-економічні зміни, що відбуваються в суспільстві, знаходять своє відбиття в діяльності державної служби зайнятості України (далі – ДСЗУ). Фахівцям служби доводиться не лише надавати соціальні послуги в стресових умовах суспільно-політичних та економічних трансформацій, але й здійснювати психологічну підтримку безробітних осіб із негативними емоційними проявами (паніка, тривожність, агресія, зневір'я тощо). Таким чином, сьогодення посилює вимоги до особистості фахівця. На перший план виходить здібність самостійно знаходити розв'язання соціально й

професійно значущих проблем в умовах швидкозмінної дійсності, постійно вчитися та самовдосконалюватися, бути суб'єктом свого особистісного й професійного розвитку.

Досліджуючи проблему професійної самореалізації фахівців ДСЗУ, ми маємо припущення, що фундаментальною основою професійного зростання є особистісна самоактуалізація фахівця, яка характеризується повним і позитивним використанням людиною своїх можливостей, реалізацією потенціалів, виявленням власного Я, процесом повноцінного самопізнання, самовдосконаленням, високим рівнем психологічного

здоров'я, збалансованим і гармонійним розкриттям всіх сторін особистості, прагненням до цілісності, процесом самоздійснення та всебічного розвитку своєї індивідуальності [1].

Розглядаючи поняття «самоактуалізація», зарубіжні вчені (К. Гольдштейн, А. Маслоу, Р. Мей, Г. Олпорт, К. Роджерс, В. Франкл, З. Фрейд, Е. Фромм, М. Хайдеггер, Е. Еріксон, І. Ялом та інші) акцентують увагу на реалізації всіх латентних можливостей людини, досягненні особистісного зростання через подолання життєвих перешкод, пошуку власного «Я», сенсу свого життя, своєї індивідуальності.

Радянські й українські вчені (К. Абульханова-Славська, Л. Анциферова, Г. Батіщев, О. Бондаренко, Є. Головаха, Е. Зеєр, Л. Карамушка, Л. Коган, Г. Костюк, Л. Коростильова, О. Кроник, О. Леонт'єв, Д. Леонт'єв, В. Муляр, В. Панок, В. Роменець, С. Рубінштейн, Л. Сохань, Т. Титаренко й інші) здебільшого використовують термін «самореалізація» та приділяють особливу увагу питанню соціальної зумовленості процесу самореалізації, під яким розуміють переважно свідомий, цілеспрямований процес розкриття та упредметнення сутнісних сил особистості в її різноманітній практичній діяльності.

Процес самоактуалізації повинен розглядатися та аналізуватися «зсередини» життя людини як певний свідомий вибір життєвих цілей і шляхів їх досягнення, як визначена послідовність ситуацій, у кожній з яких Я, зустрічаючись із конкретними проблемами, приймає виклик і, докладаючи власних зусиль через розв'язання певних проблем, удосконалюється, розвивається, усвідомлено обираючи для себе складніші реалістичні проблеми [2, с. 73].

А. Маслоу підкреслював, що вибір на користь росту, в напрямі самоактуалізації повинен здійснюватися людиною в кожній ситуації вибору [3]. Таким вибором у житті людини стає вибір професійного майбутнього, в цьому випадку процес самоактуалізації характеризується прагненням розкрити свої здібності в професійній діяльності, яка заповнює більшу частину усвідомленого життя людини, тим самим стає основою розвитку особистості.

Таким чином, самореалізація в професійній діяльності характеризується «зовнішнім» процесом упредметнення сутнісних сил людини. Це означає безпосереднє здійснення суб'єктом професійної діяльності, реалізуючи свій потенціал, набуваючи необхідних професійно важливих якостей, підвищуючи професійну компетентність і майстерність, перебування в процесі постійного професійного розвитку.

Отже, справжня самореалізація, результатом якої є повноцінно активна особистість фахівця,

неможлива без тенденції до самоактуалізації, що є фактором особистісної інтеграції та розвитку.

Зростання досліджень самоактуалізації в зарубіжному й вітчизняному науковому просторі доводить важливість цього психологічного феномену, проте дотепер не досить розробленими залишаються питання щодо особливостей самоактуалізації державних службовців взагалі й фахівців державної служби зайнятості України зокрема, тому дослідження особливостей особистісної самоактуалізації фахівців державної служби зайнятості України вкрай важливе.

З огляду на вищезазначене, **метою статті** є визначити рівень і дослідити особливості особистісної самоактуалізації фахівців державної служби зайнятості України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для проведення дослідження нами була використана методика «Самоактуалізаційний тест (САМОАЛ)» (А. Лазукін в адаптації та Н. Каліна) [4, с. 297]. Методика діагностує показники самоактуалізації: прагнення до самодостатності, орієнтація в часі, цінності, погляди на природу людини, потреба в пізнанні, креативність (творчі спрямування), автономність, спонтанність, саморозуміння, аутосимпатія, контактність, гнучкість у спілкуванні.

Особливості особистісної самоактуалізації фахівців ДСЗУ ми розглядали за статтю, віком, досвідом роботи в ДСЗУ й специфікою професійної діяльності.

Математична обробка даних здійснювалася за допомогою комп'ютерного пакета статистичних програм SPSS (версія 22). Для статистичної обробки й аналізу використовувались такі методи: описова статистика, дисперсійний і кореляційний аналізи.

Дослідження проводилося у 2019 році в Запорізькій, Дніпропетровській, Львівській та Одеській областях. В опитуванні взяли участь 318 фахівців ДСЗУ, з них 299 жінок і 19 чоловіків.

За віковим показником опитувані були розподілені таким чином: 3% були віком до 25 років, 26% мали вік від 26 до 35 років, 33% були віком від 36 до 45 років, 25% – віком від 46 до 55 років і 13% мали вік понад 55 років.

Близько половини опитуваних (47%) мали стаж роботи в ДСЗУ понад 10 років, 13% – від 5 до 10 років, 14% – від 3 до 5 років, 15% – від 1 до 3 років і 11% мали стаж до 1 року.

Серед опитаних 188 фахівців (60%) надають послуги безробітним, 68 фахівців (21%) працюють із роботодавцями й 62 фахівці (19%) займаються адміністративно-управлінською діяльністю.

Результати дослідження показали, що *загальний рівень особистісної самоактуалізації* сформований таким чином: високий рівень складає

лише 13,5%, середній рівень – 84,0%, що вказує на особистісну зрілість [5] фахівців, прагнення до розвитку сильних сторін своєї особистості [6], проте 2,5% мають низький рівень особистісної самоактуалізації, що може свідчити про відсутність прагнення до виявлення та розкриття свого потенціалу й у зв'язку із цим недостатню активність у повсякденному житті й професійній діяльності.

Розглянемо результати дослідження окремих складових частин особистісної самоактуалізації фахівців ДСЗУ (за шкалами САМОАЛ). За шкалою «Орієнтація в часі» 45,9% фахівців мають високий рівень, 45,9% – середній, тобто вони добре розуміють екзистенціальну цінність життя, здатні насолоджуватись актуальним моментом. Разом із тим 8,2% фахівців мають низький рівень за такою шкалою, що, на нашу думку, може свідчити про невротичну зануреність у минулі переживання, завищену прагненням до досягнення в майбутньому, недовірливість і невпевненість у собі, що може негативно позначатися на виконанні професійних обов'язків і бути перешкодою на шляху до професійної самореалізації.

Результати за шкалою «Цінності» майже повністю ідентичні шкалі «Орієнтація в часі»: 46,9% респондентів мають високий рівень, 45,6% – середній, тобто такі фахівці розділяють цінності самоактуалізованої особистості. Проте 7,5% опитаних мають низький рівень за такою шкалою.

Під час обробки даних за шкалою «Погляд на природу людини» були отримані такі результати: 17,6% опитаних мають високий рівень, 54,4% – середній. Такі фахівці характеризуються неупередженим ставленням до людей, проявляють доброзичливість, що є важливими умовами ефективною взаємодії з людьми. Разом із тим майже третина опитаних (28%) мають низький рівень, що вказує на можливі складності міжособистісної взаємодії.

За шкалою «Потреба в пізнанні» 22,0% опитаних мають високий рівень, 65,4% – середній, демонструючи тим самим готовність до сприймання нової інформації (людини, події, ситуації тощо). Водночас 12,6% фахівців мають низький рівень, що, на нашу думку, може бути пов'язане як зі сталою позицією негативної оцінки людей, так і з професійною втомлюваністю, емоційним вигоранням.

Високий рівень за шкалою «Креативність» виявлено у 18,6% фахівців, середній – 55,7%. Проте майже третина опитаних (25,8%) мають низький рівень прагнення до творчості в розв'язанні життєвих і професійних завдань.

За шкалою «Автономність» 13,5% опитаних мають високий рівень, 49,1% – середній. Разом із тим значна чисельність фахівців (37,4%) мають низький рівень, що може вказувати на невміння

бути переконливими й призводити до нерішучості під час виконання професійних обов'язків, зниження ефективності роботи.

Баланс передбачуваності й новизни характерний для фахівців, що мають високий (14,8%) і середній (47,8%) рівні за шкалою «Спонтанність». На нашу думку, помірна спонтанність може слугувати запалюючим стимулом у погляді фахівця на ситуацію клієнта, можливістю знаходження неординарних шляхів розв'язання проблемних питань. Водночас більше третини опитаних (37,4%) мають низький рівень за відповідною шкалою.

За шкалою «Саморозуміння» 30,5% фахівців мають високий рівень, 56,9% – середній, що свідчить про їх самоприйняття та усвідомлення професійної ролі «Я-фахівець». Низький рівень за такою шкалою – у 12,6% фахівців, що, на нашу думку, може вказувати на можливий емоційний і когнітивний дисонанс та ускладнювати виконання професійних завдань.

За шкалою «Аутосимпатія» 28,0% фахівців мають високий рівень, 48,1% – середній. Разом із тим 23,9% опитаних мають низький рівень, що може вказувати на характерні для цих фахівців невротичність, тривожність, невпевненість у собі. Це може бути виявленням особистісних характеристик фахівців або зумовлено тривалим виконанням професійних обов'язків, високим психоемоційним навантаженням і так званою «професійною втомлюваністю».

Високий рівень за шкалою «Контактність» мають 15,4% фахівців, середній – 70,4%. Проте 14,2% опитаних мають низький рівень, що може вказувати на бар'єри в спілкуванні, небажання «включатися» в ситуацію, відсутність прагнення до міжособистісної взаємодії, що своєю чергою ускладнює виконання професійних обов'язків і знижує ефективність діяльності.

Отримані результати за шкалою «Гнучкість у спілкуванні» майже ідентичні з результатами за шкалою «Контактність»: більшість фахівців (високий рівень – 18,6%, середній – 68,6%) здатні налаштовуватися (вербально й не вербально) на спілкування зі співрозмовником, володіють адаптаційним комунікативним потенціалом. Низький рівень за цією шкалою у 12,9% опитаних свідчить про можливі перешкоди у встановленні психологічного (емоційного й комунікативного) контакту з клієнтами, труднощі в спілкуванні з колегами.

Отже, можемо констатувати, що більшість фахівців мають середній рівень особистісної самоактуалізації, проте за окремими складовими частинами превалює низький.

Далі нами були проаналізовані соціально-демографічні (статі, вік) і професійні (досвід роботи в ДСЗУ, специфіка професійної діяльності)

особливості особистісної самоактуалізації фахівців ДСЗУ.

Спершу розглянемо, як *стать* досліджуваних впливає на *загальний рівень* та *окремі складові частини особистісної самоактуалізації* фахівців ДСЗУ (табл. 1). За результатами кореляційного аналізу встановлено, що різницю в *рівні особистісної самоактуалізації* між чоловіками й жінками можна віднести до тенденцій ($r=0,099$; $p=0,079$). Щодо окремих складових частин особистісної самореалізації, то найвагомими виявилися відмінності в показниках за *рівнем автономності* ($r=0,146$; $p=0,009$), *саморозуміння* ($r=0,139$; $p=0,013$), *контактності* ($r=0,128$; $p=0,023$), *гнучкості в спілкуванні* ($r=0,117$; $p=0,037$). До тенденцій можна віднести результати за шкалами *орієнтація в часі* ($r=0,105$; $p=0,062$), *спонтанність* ($r=0,098$; $p=0,081$), *погляд на природу людини* ($r=0,077$; $p=0,172$).

Як бачимо, за всіма показниками особистісної самоактуалізації спостерігається перевага фахівців-чоловіків. Це означає, що чоловіки вмотивованіші на реалізацію своїх бажань, потенціалів і здібностей, що своєю чергою може позитивно впливати на їхню професійну самореалізацію.

Розглянемо *вікові особливості* загального рівня особистісної самоактуалізації фахівців ДСЗУ та його складових (табл. 2). Зазначимо, що статистичної значущості в *рівні особистісної самоактуалізації* між фахівцями певних вікових груп не виявлено. Щодо окремих складових частин особистісної самоактуалізації фахівців, то найвагомішою є різниця в показниках за шкалою *«Погляд на природу людини»* ($r=0,188$; $p=0,001$). До тенденцій можна віднести результати за шкалами *«Орієнтація в часі»* ($r=-0,096$; $p=0,089$), *«Аутосимпатія»* ($r=-0,086$; $p=0,127$), *«Креативність»* ($r=0,085$; $p=0,129$).

Таблиця 1

Гендерні особливості загального рівня особистісної самоактуалізації фахівців ДСЗУ та її складових частин за шкалами САМОАЛ (у стенах)

Шкали «САМОАЛ»	Стать фахівців	
	жіноча	чоловіча
«Орієнтація в часі»	6,18	7,00
«Цінності»	9,07	9,11
«Погляд на природу людини»	4,61	5,21
«Потреба в пізнанні»	5,28	5,74
«Креативність»	7,24	7,26
«Автономність»	6,42**	8,05**
«Спонтанність»	6,52	7,58
«Саморозуміння»	5,52*	6,58*
«Аутосимпатія»	7,69	8,95
«Контактність»	5,01*	5,84*
«Гнучкість у спілкуванні»	5,11*	5,89*
Загальний рівень особистісної самоактуалізації	54,42	58,84

* – ($p \leq 0,05$); ** – ($p \leq 0,01$)

Отже, фахівці у віці до 25 років мають найвищий рівень за шкалами «Орієнтація в часі», «Цінності», «Потреба в пізнанні», «Спонтанність» та «Аутосимпатія». «Контактність» найкраще розвинена у фахівців віком від 26 до 35 років. «Автономність», «Саморозуміння» та «Гнучкість у спілкуванні» – у віці від 36 до 45 років, а «Творчість» у фахівців віком від 46 до 55 років. У фахівців старше 55 років найвищий рівень за шкалою «Погляд на природу людини».

Найвищий загальний рівень особистісної самоактуалізації (57,0), спостерігаємо у фахівців віком до 25 років, що, на нашу думку,

Таблиця 2

Вікові особливості загального рівня особистісної самоактуалізації фахівців ДСЗУ та її складових частин за шкалами САМОАЛ (у стенах)

Шкали «САМОАЛ»	Вік фахівців				
	до 25 років	26–35 років	36–45 років	46–55 років	старше 55 років
«Орієнтація в часі»	6,91	6,22	6,38	6,24	5,67
«Цінності»	9,64	9,11	8,97	9,37	8,56
«Погляд на природу людини»	5,00**	4,15**	4,52**	4,86**	5,44**
«Потреба в пізнанні»	5,73	5,04	5,33	5,51	5,30
«Креативність»	7,09	6,74	7,41	7,55	7,23
«Автономність»	6,18	6,65	6,72	6,36	6,16
«Спонтанність»	7,00	6,05	6,79	6,79	6,63
«Саморозуміння»	5,18	5,40	5,72	5,63	5,63
«Аутосимпатія»	8,64	7,73	8,13	7,49	7,19
«Контактність»	4,00	5,20	5,04	5,12	5,02
«Гнучкість у спілкуванні»	5,09	5,01	5,23	5,23	5,16
Загальний рівень особистісної самоактуалізації	57,00	53,13	55,35	55,71	53,58

** – ($p \leq 0,01$)

пов'язано з розквітом в особистісній і професійній сфері [7].

Далі розглянемо особливості особистісної самоактуалізації фахівців та її складових залежно від *стажу роботи в ДСЗУ* (табл. 3). За результатами кореляційного аналізу встановлено відсутність статистично значущої різниці в рівні особистісної самоактуалізації фахівців між періодами роботи в ДСЗУ. Разом із тим виявлено статистично значущі відмінності в рівні окремих складових частин особистісної самоактуалізації фахівців: «Погляд на природу людини» ($r=0,120$; $p=0,033$), «Аутосимпатія» ($r=-0,110$; $p=0,050$), «Цінності» ($r=-0,099$; $p=0,077$). До тенденцій можна віднести результати за шкалами «Автономність» ($r=-0,088$; $p=0,116$) та «Орієнтація в часі» ($r=-0,078$; $p=0,164$).

Аналіз окремих складових частин особистісної самоактуалізації доводить, що фахівці, які працюють у ДСЗУ до 1 року, мають найвищі показники за шкалами: «Цінності», «Потреба в пізнанні», «Творчість», «Автономність», «Спонтанність» і «Гнучкість у спілкуванні». «Саморозуміння» та «Аутосимпатія» найрозвиненіші у фахівців зі стажем роботи від 1 до 3 років, «Контактність» – у фахівців зі стажем від 3 до 5 років, «Орієнтація в часі» й «Погляд на природу людини» – у фахівців зі стажем від 5 до 10 років. Найвищий загальний рівень особистісної самоактуалізації (57,44) виявлено у фахівців, які мають стаж роботи в ДСЗУ до 1 року, а найнижчий рівень (53,26) припадає на період роботи в державній службі зайнятості від 3 до 5 років.

Особливої уваги, на наш погляд, заслуговує визначення особливостей особистісної само-

актуалізації фахівців, що виконують різні професійні функції в залежності від *специфіки професійної діяльності*. Відповідно до технології обслуговування населення та роботодавців фахівцями ДСЗУ [8], нами було виокремлено три групи фахівців залежно від специфіки професійної діяльності: надання послуг безробітним, надання послуг роботодавцям та адміністративно-управлінська діяльність.

Особливості особистісної самоактуалізації та її складових частин у залежності від *специфіки професійної діяльності* представлені в таблиці 4. За результатами кореляційного аналізу встановлено відсутність статистично значущої різниці в рівні особистісної самоактуалізації фахівців між відповідними групами фахівців. Аналіз окремих шкал показує, що найвагомішою є різниця в рівні «Спонтанності» ($r=-0,144$; $p=0,010$). До тенденцій можна віднести результати за шкалами «Саморозуміння» ($r=0,063$; $p=0,260$) та «Контактність» ($r=-0,063$; $p=0,264$).

У фахівців, що надають послуги безробітним, виявлено найвищий загальний рівень особистісної самоактуалізації (54,87) та найвищі показники за шкалами «Орієнтація в часі» (6,26), «Погляд на природу людини» (4,70), «Автономність» (6,59), «Спонтанність» (6,83), «Аутосимпатія» (7,85) та «Контактність» (5,13). Найвищі показники за шкалами «Цінності» (9,19), «Креативність» (7,40) і «Гнучкість у спілкуванні» (5,22) – у фахівців, що надають послуги роботодавцям. Найвищі показники за шкалами «Потреба в пізнанні» (5,45) і «Саморозуміння» (5,97) виявлено у фахівців, зайнятих адміністративно-управлінською діяльністю.

Таблиця 3

Особливості загального рівня особистісної самоактуалізації фахівців та її складових частин у залежності від стажу роботи в ДСЗУ за шкалами САМОАЛ (у стенах)

Шкали «САМОАЛ»	Стаж фахівців у ДСЗУ				
	до 1 року	від 1 до 3 років	від 3 до 5 років	від 5 до 10 років	понад 10 років
«Орієнтація в часі»	6,65	6,43	5,80	6,70	6,07
«Цінності»	10,29	8,67	8,78	9,58	8,88
«Погляд на природу людини»	4,62*	4,08*	4,39*	4,88*	4,86*
«Потреба в пізнанні»	5,76	5,16	5,09	5,15	5,36
«Креативність»	7,53	6,57	7,39	7,28	7,34
«Автономність»	7,12	6,59	6,83	6,20	6,35
«Спонтанність»	6,97	6,51	6,61	6,18	6,62
«Саморозуміння»	5,32	5,94	5,30	5,65	5,60
«Аутосимпатія»	7,91*	8,61*	7,85*	7,73*	7,43*
«Контактність»	4,76	5,37	5,39	4,90	4,97
«Гнучкість у спілкуванні»	5,41	5,10	5,20	5,00	5,15
Загальний рівень особистісної самоактуалізації	57,44	54,82	53,26	54,88	54,40

* – ($p \leq 0,05$)

Особливості загального рівня особистісної самоактуалізації фахівців ДСЗУ та її складових частин у залежності від специфіки професійної діяльності за шкалами САМОАЛ (у стенах)

Шкали самоактуалізаційного тесту «САМОАЛ»	Специфіка професійної діяльності фахівців		
	надання послуг безробітним	надання послуг роботодавцям	адміністративно-управлінська діяльність
«Орієнтація в часі»	6,26	6,15	6,21
«Цінності»	9,06	9,19	8,97
«Погляд на природу людини»	4,70	4,66	4,48
«Потреба в пізнанні»	5,29	5,22	5,45
«Креативність»	7,24	7,40	7,05
«Автономність»	6,59	6,38	6,47
«Спонтанність»	6,83**	6,60**	5,82**
«Саморозуміння»	5,56	5,31	5,97
«Аутосимпатія»	7,85	7,50	7,79
«Контактність»	5,13	5,04	4,87
«Гнучкість у спілкуванні»	5,13	5,22	5,18
<i>Загальний рівень особистісної самоактуалізації</i>	54,87	54,68	54,11

** – ($p \leq 0,01$)

Висновки. У процесі емпіричного дослідження виявлено середній рівень особистісної самоактуалізації в *значній* чисельності фахівців ДСЗУ (84,0%), що вказує на особистісну зрілість фахівців, прагнення до особистісного й професійного розвитку. Разом із тим, аналізуючи окремі складові частини особистісної самоактуалізації, ми дійшли висновку про наявні труднощі у фахівців щодо *неупередженого ставлення до людей і доброзичливості* (низький рівень за шкалою «Погляд на природу людини» складає 28%), а також наявні ознаки *нерішучості, незрілості* (низький рівень за шкалою «Автономність» складає 37,4%) і *невпевненість у собі* (низький рівень за шкалою «Спонтанність» складає 37,4%), що, на наш погляд, може ускладнювати міжособистісну взаємодію з клієнтами й колегами, негативно позначатися на ефективності професійної діяльності.

Встановлено, що особистісна самоактуалізація фахівців ДСЗУ має свої особливості за статтю, віком, стажем роботи в ДСЗУ й специфікою професійної діяльності. Так, фахівці-чоловіки мають дещо вищий загальний рівень особистісної самоактуалізації, в тому числі за всіма показниками випереджають фахівчинь-жінок.

Виявлено значні відмінності в рівні особистісної самоактуалізації між віковими групами фахівців, що, на нашу думку, може бути пов'язано з якісними змінами особистості (цінностей, поглядів, орієнтирів) у процесі онтогенезу.

Аналізуючи динаміку зміни рівня особистісної самоактуалізації в залежності від стажу роботи

в ДСЗУ, можемо зробити припущення, що такі результати можуть бути зумовлені як кризою професійного зростання, яка супроводжується потребою в самоствердженні й розвитку кар'єри, так і життєвою кризою фахівців, яка в тому числі пов'язана зі здійсненням професійної діяльності в період військової агресії, політичної та економічної нестабільності.

Встановлено, що фахівці, які надають послуги безробітним, мають найвищий рівень особистісної самоактуалізації за інших фахівців.

У цілому можна зробити висновок, що, не дивлячись на значну чисельність фахівців, для яких характерна особистісна самоактуалізація на високому й середньому рівні, є проблема низького рівня розвитку окремих складових частин особистісної самоактуалізації, а саме «Погляд на природу людини», «Творчість», «Автономність», «Спонтанність», «Аутосимпатія», які необхідні для ефективної роботи фахівців у сфері «людина – людина». Доцільно зазначити, що результати дослідження соціально-демографічних і професійних особливостей особистісної самоактуалізації дозволяють розробити адресні навчальні програми (семінари, тренінги, підвищення кваліфікації) для підвищення рівня особистісної самоактуалізації фахівців, ефективної професійної діяльності в ДСЗУ.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми, тому наші наступні дослідження будуть зосереджені на пошуку чинників особистісної самоактуалізації фахівців ДСЗУ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Леонтьев Д.А. Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности. 2-е, испр. изд. Москва : Смысл, 2003. 487 с.
2. Психология профессионального развития: методология, теория и практика : коллективная монография / Э.Ф. Зеер и др. ; под ред. Э.Ф. Зеера. Екатеринбург : Изд-во Рос. гос. проф.-пед. ун-та, 2011. 159 с.
3. Маслоу А.Г. Дальние пределы человеческой психики / пер. с англ. А.М. Татлыбаева. Санкт-Петербург : Евразия, 1999. 432 с.
4. Фетискин Н.П., Козлов В.В., Мануйлов Г.М. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп. Москва : Изд-во Института Психотерапии, 2002. 490 с.
5. Ткалич М.Г., Карамушка Л.М. Самоактуалізація менеджерів у професійно-управлінській діяльності (на матеріалі діяльності комерційних організацій) : монографія. Київ – Запоріжжя : «Просвіта», 2009. 260 с.
6. Коростылева Л.А. Психология самореализации личности. Основные сферы жизнедеятельности : дисс. ... д-ра психол. наук : 19.00.01. Санкт-Петербург, 2001. 419 с.
7. Регламент роботи центрів зайнятості щодо задоволення потреб клієнтів. Київ, 2016. 84 с.
8. Кожун О.М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця : монографія. Київ : ДП «Інформ.-аналіт. агенство», 2012. 200 с.
9. Карамушка Л.М., Рутіна Ю.В. Особистісна та професійна самоактуалізація державних службовців : рівень значущості, розуміння сутності та умов для її здійснення. *Актуальні проблеми психології*. 2019. Т. 1. Вип. 53. С. 15–22.

REFERENCES

1. Leontiev, D.A. (2003) *Psikhologia smysla: priroda, stroyeniye s dinamika smyslovoy realnosti* [Psychology of meaning: nature, structure and dynamics of semantic reality]. Moscow: Smysl. [in Russian].
2. *Psikhologia professionalnogo razvitiya: metodologiya, teoriya s praktika: kollektivnaya monografiya* (2011) [Psychology of professional development: methodology, theory and practice: collective monograph] / Zeer E.F. et al.; ed. E.F. Zeer. Yekaterinburg : Publishing house Ros. state prof.-ped. un-ty. [in Russian].
3. Maslow, A.H. (1999) *Dalniye predely chelovecheskoy psikhiki* [Far limits of the human psyche] / trans. from English A.M. Tatlybaev. SPb. : Eurasia. [in Russian].
4. Fetiskin, N.P, Kozlov, V.V., Manuilov, G.M. (2002) *Sotsialno-psikhologicheskaya diagnostika razvitiya lichnosti s malyh grup* [Socio-psychological diagnostics of the development of personality and small groups]. Moscow : Publishing house of the Institute of Psychotherapy. [in Russian].
5. Tkalych, M.G., Karamushka, L.M. (2009) *Samoaktualizatsiya menegeriv u profesiyno-upravlinskiy diyalnosti* [Self-actualization of managers in professional and managerial activities (on the material of commercial organizations): monograph]. Kyiv – Zaporizhia : Prosvita. [in Ukrainian].
6. Korostyleva, L.A. (2001) *Psikhologia samorealizatsii lichnosti. Osnovniye sfery deyatelnosti* [Psychology of personality self-realization. The main spheres of life] : Ph D thesis in psychology : 19.00.01. SPb. [in Russian].
7. *Reglament roboty tsentriv zayniatrosti shchodo zadovolennia potreb klientiv* (2006) [Regulations of employment centers to meet customer needs]. Kyiv. [in Ukrainian].
8. Kokun, O.M. (2012) *Psykhologia stanovlennia suchasnogo fakhivtsia: monografiya* [Psychology of professional development of a modern specialist: a monograph]. Kyiv : SE “Inform.-analyt. Agency”. [in Ukrainian].
9. Karamushka, L.M., Rutina, Y.V. (2019) *Osobystisna ta profesiyna samoaktualizatsiya derzhavnykh sluzhbovtziv: riven znachushchosti, rozuminnia sutnosti ta umov dlia yiyi zdiysnennia. Aktualni problem psykholohiyi* [Personal and professional self-actualization of civil servants: the level of significance, understanding of the essence and conditions for its implementation. *Current problems of psychology*]. 2019. Kyiv. [in Ukrainian].